

Φοιτήτρια: Τζιμπιλή Στεργιανή
Επόπτης Καθηγητής: Πενολίδης Θεόδωρος
Τίτλος Σεμιναρίου: Η Κριτική της Κριτικής Δύναμης

Η ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ

Θεσσαλονίκη 10/05/2012

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην Κριτική της κριτικής δύναμης επιχειρείται από το συγγραφέα μία εποικοδομητική συνεργασία του Λόγου και της Διανοίας , με τη λογική ότι η Κριτική δύναμη αποτελεί το μεσαίο σκέλος ανάμεσα στο λόγο και τη διάνοια .Κοντολογίς , συνενώνει αυτές τις δύο αρχές , δίδοντάς μας τη δυνατότητα να οδηγηθούμε ένα βήμα εγγύτερα στον πραγματικό –αισθητό κόσμο , εφόσον η κριτική δύναμη αφορά στην εφαρμογή των *a priori* εννοιών της διανοίας . Κοντολογίς ,αφορούν στην τελεολογία τους , υπάγοντας πάντα τα επιμέρους στην ολότητα , όχι υπό το πρίσμα μίας διασφαλισμένης βεβαιότητας , αλλά μίας συμπτωματικής συμφωνίας μεταξύ του ειδικού και του καθολικού και αυτός ο τύπος της συμφωνίας που ανιχνεύεται μέσω της κριτικής ικανότητας δε βρίσκει ανταπόκριση παρά μόνο στο πεδίο του αισθητού και απόλυτη έκφραση μέσω μίας ικανοποίησης αισθητικής.¹ Οι κρίσεις που καλούνται αισθητικές δεν είναι άλλες από τις έννοιες του ωραίου , του υψηλού , της φύσης και της τέχνης .Ο Καντ εκκινεί την κριτική της κριτικής δύναμης από την αναλυτική του ωραίου και την αισθητική εμπειρία . Η αισθητική εμπειρία με τη σειρά της και η αναλυτική του ωραίου τίθενται προς εξέταση και καθίστανται κατανοητές μόνο ως εκδηλώσεις του ιδεώδους στην πραγματικότητα ,πάντα σε αντιστοιχία με μία ιδέα, που επιτρέπει στον άνθρωπο να γνωρίσει την πραγματικότητα και συνάμα προσδιορίζουν την ηθικότητα , την ελευθερία του και το σκοπό του.

¹ Μπενιέ Ζαν-Μισέλ:Ιστορία της νεωτερικής και σύγχρονης φιλοσοφίας :Φυσιογνωμία και έργα (μτφ Κ.Παπαγιώργης).Αθήνα :Καστανιώτης 2001.

1 .ΠΡΩΤΟ ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΣΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ , ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΟΙΟΝ .

1α .Η ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Η καλαισθητική κρίση είναι αισθητική, διότι συσχετίζει την παράσταση με το υποκείμενο και το συναίσθημα της ηδονής ή της λύπης που προκαλείται από αυτό το υποκείμενο μέσω της φαντασίας . Άρα μιλούμε για αρχή υποκειμενική .Ωστόσο , όλες οι σχέσεις των παραστάσεων, ακόμη και αυτές που αφορούν στα αισθήματα , δύνανται να είναι αντικειμενικές. Μόνο η σχέση των παραστάσεων με το συναίσθημα της ηδονής και της λύπης είναι υποκειμενική, με την έννοια ότι το υποκείμενο αισθάνεται, καθώς ερεθίζεται από την παράσταση. ²Έχω συνείδηση μίας παράστασης με το αίσθημα της αρεσκείας, σημαίνει ότι η παράσταση συσχετίζεται εντελώς με το υποκείμενο και μάλιστα με το συναίσθημα της ηδονής ή της λύπης, καθώς τόσο η ηδονή, όσο και η λύπη, που προκαλούν το αίσθημα, μπορούν να γνωσθούν μόνο εμπειρικά. ³Οι αισθητικές παραστάσεις είναι εμπειρικές και αντίστροφα . Η κρίση που εκφέρεται μέσω των παραστάσεων είναι λογική, αρκεί αυτές να συσχετίζονται στην κρίση με το αντικείμενο. Αν, όμως , οι παραστάσεις ήταν τελείως ορθολογικές, εν τούτοις, εάν συσχετίζονται σε μία κρίση απλώς με το υποκείμενο και το συναίσθημά του, τότε η κρίση είναι πάντα αισθητική .

1β . Η ΑΡΕΣΚΕΙΑ Η ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΕΙ ΤΗΝ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ , ΕΙΝΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣ ΑΝΙΔΙΟΤΕΛΗΣ

Όταν διατυπώνουμε μία καλαισθητική κρίση σχετικά με ένα πράγμα , είμαστε κατά κάποιο τρόπο υποχρεωμένοι να αδιαφορήσουμε για την ύπαρξη αυτού του πράγματος, ούτως ώστε η κρίση που θα διατυπώσουμε να φέρει τη σφραγίδα της ανιδιοτέλειας και κατ' επέκταση της αντικειμενικότητας. Σε αυτή μόνο την περίπτωση μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η αρέσκειά μας δε διέπεται από ίχνος συμφέροντος (συνεπώς η αρέσκειά μας δε σχετίζεται με το επιθυμητικό) . Πρωτίστως κατά τη διατύπωση μίας καλαισθητικής κρίσης οφείλουμε να αναρωτηθούμε, εάν η παράσταση ενός αντικειμένου συνοδεύεται από το αίσθημα της αρεσκείας, ανεξάρτητα από την αδιαφορία αναφορικά με την ύπαρξη του

² Καντ Ιμμάνουελ: Κριτική της κριτικής δύναμης§1 (εισαγωγή –μετάφραση –σχόλια Κώστας Ανδρουλιδάκης).Αθήνα: εκδόσεις Ιδεόγραμμα .

³ Ντελέζ Ζύλ: Η κριτική φιλοσοφία του Κάντ: Η θεωρεία των ικανοτήτων (μτφ. Ε. Περδικούρης). Αθήνα: Εστία 2000

συγκεκριμένου αντικειμένου (της παράστασης αυτής)⁴. Εν προκειμένω το θέμα είναι τι προκαλεί η παράσταση αυτή στον εκάστοτε κριτή και όχι ποια είναι η εξάρτηση του από την ύπαρξη του αντικειμένου. Υπό το πρίσμα αυτό δύναται κάποιος να χαρακτηρίζεται «δίκαιος δικαστής», όταν η στάση του είναι τελείως αδιάφορη σε σχέση με την ύπαρξη του αντικειμένου, που τίθεται προς κρίση. Ούτως ειπείν η καλαισθητική κρίση προκειμένου να είναι αντικειμενική, οφείλει να διέπεται από καθαρή ανιδιοτέλεια, σε αντιπαράθεση με την καλαισθητική κρίση που συνδέεται με το συμφέρον.

1γ. Η ΑΡΕΣΚΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΣΥΜΦΕΡΟΝ

Τι είναι το ευχάριστο ;

Ευχάριστο σύμφωνα με τον τυπικό ορισμό της έννοιας είναι εκείνο που αρέσει στις αισθήσεις κατά το αίσθημα. Η λέξη αίσθημα, όμως δύναται να λάβει διττή σημασία. Ως προς την έννοια του συναισθήματος, λοιπόν, υπάρχει περίπτωση να δημιουργηθεί μία σημασιολογική παρεξήγηση, καθώς άλλοτε η έννοια αυτή ταυτίζεται με τον καθορισμό του συναισθήματος της ηδονής ή της λύπης (όπου το υποκείμενο δεν υπηρετεί καμία γνώση και άλλοτε με την παράσταση ενός πράγματος (ως μία δεκτικότητα μέσω των αισθήσεων που ανήκει στη γνωστική ικανότητα, όπου η παράσταση σχετίζεται άμεσα με το αντικείμενο, αντιπαραβάλλοντάς το με την έννοια του συναισθήματος (όπου κυριαρχεί το υποκειμενικό, χωρίς να συνιστά καμία παράσταση του αντικειμένου)⁵. Συνεπεία τούτου, από τη στιγμή που η σχέση μου ή η κρίση μου για ένα αντικείμενο, μου δημιουργεί ταυτόχρονα και το αίσθημα του ευχάριστου, διότι το ευχάριστο δύναται να ληφθεί μόνο ως κατηγορήμα στις κρίσεις⁶, εκφράζεται συνάμα μέσω της εκδήλωσης αυτής της ευχαρίστησης και ένα είδος συμφέροντος, αφού αυτόματα διεγείρεται μία επιθυμία για το αντικείμενο αυτό (μέσω του αισθήματος). Σε αυτή την περίπτωση δε νιώθουμε μόνο ευχαρίστηση αλλά και ικανοποίηση⁷. Η ικανοποίηση που προκαλείται από το ευχάριστο συνιστά μια διάθεση και μια επιθυμία και επομένως δεν είμαστε ελεύθεροι ψυχικά μέσα σε μια τέτοια κατάσταση. Αντίθετα είμαστε εξαρτημένοι από την ύπαρξη του αντικειμένου και στην πραγματικότητα προκαλείται μια αίσθηση που δεν είναι άλλη από την ικανοποίηση στην θέα αυτού του αντικειμένου.

1δ. Η ΑΡΕΣΚΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ

⁴ ΚΚΔ §2

⁵ ΚΚΔ§3

⁶ Zammito John: The Genesis of Kants (Critique of judgement) σ.107. The university of Chicago Press 1992

⁷ Helmut Christian: An introduction to Kant's aesthetics, σσ23-24: Blackwell 2005

Η αρέσκεια για το καλό συνίσταται σε μια έννοια που αρέσει μέσω του Λόγου. Υπάρχουν δύο ειδών καλά: αυτά που αρέσουν αφ' εαυτών και αυτά που αρέσουν ως μέσα. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις διακρίνεται η σχέση του Λόγου με μία επιθυμία ή μία αρέσκεια, εφόσον διαφαίνεται ταυτόχρονα και η ύπαρξη ενός σκοπού (ενός συμφέροντος, καθώς επίσης και η γνώση του αντικειμένου, που χαρακτηρίζουμε ως καλό). Ούτως ειπείν η αρέσκεια για το καλό προϋποθέτει έναν αναστοχασμό περί του αντικειμένου σε αντίστοιχη με το ευχάριστο, που βασίζεται τελείως στο συναίσθημα. Όσον αφορά στη σύγχυση που προκύπτει από την ταύτιση του ευχάριστου με το καλό δυνάμεθα να τονίσουμε ότι το ευχάριστο σχετίζεται αποκλειστικά με την άμεση αρέσκεια (όπως συμβαίνει και στο ωραίο). Ενώ στην περίπτωση που χαρακτηρίζεται κάτι ως καλό, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να το υπαγάγουμε σε αρχές του Λόγου βάσει της έννοιας ενός σκοπού⁸.

Βεβαιότατα το ευχάριστο σχετίζεται πάντα με μία αμεσότητα των αισθήσεων, καθώς κάτι που ευχαριστεί, μας ευχαριστεί δίχως δεύτερη σκέψη, γίνεται ή συντελείται αυτόματα (π.χ. ένα νόστιμο, πλην βλαβερό φαγητό). Εν αντιθέσει στην περίπτωση του καλού, πάντα τίθεται μία δεύτερη σκέψη ή ένα δεύτερο ερώτημα, κατά πόσο αυτό που αποκαλούμε καλό, είναι καλό καθεαυτό ή εμμέσως καλό, δηλαδή πρέπει πάντα το καλό να αποβλέπει σε ένα σκοπό κατευθυνόμενο μέσω του Λόγου, ούτως ώστε να ικανοποιεί όλες τις υποθέσεις. Ο Καντ αντιδιαστέλλοντας την άποψη του Αριστοτέλη περί ευδαιμονίας, ως απολύτου αγαθού, διατείνεται ότι από τη στιγμή που η ευδαιμονία συνοδεύεται από απολαύσεις, δεν αποτελεί μία αξία ή ένα αγαθό ανεξάρτητο, που συμβάλλει στην ελευθερία του ατόμου. Ωστόσο το εμμέσως καλό (ωφέλιμο) και το ευχάριστο συμπίπτουν, επειδή ακριβώς συνδέονται με κάποιο συμφέρον.

1ε. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ ΤΗΣ ΑΡΕΣΚΕΙΑΣ

Ποιές είναι, λοιπόν, οι σχέσεις των παραστάσεων με το συναίσθημα της ηδονής και της λύπης, όσον αφορά στο ευχάριστο, στο ωραίο και στο καλό; Κατ' ουσίαν, όταν κάποιος διατείνεται ότι κάτι είναι ευχάριστο, αυτό σημαίνει ότι τον ευχαριστεί, όταν υποστηρίζει ότι είναι ωραίο σημαίνει ότι απλώς του αρέσει. Και όταν αναφέρει ότι κάτι είναι καλό σημαίνει ότι αυτό εκτιμάται από μέρους του με βάση πάντα τις αξίες που φέρει ο ίδιος. Μόνο η καλαισθητική κρίση είναι ανιδιοτελής κρίση για το ωραίο, διότι δεν επιβάλλεται, ούτε από το Λόγο, ούτε από τις αισθήσεις και ταυτόχρονα μη προσδιοριστική στο μέτρο που καμία αντικειμενική έννοια δεν προβαίνει σε προκαθορισμό του ωραίου⁹. Όμως, η καλαισθησία αναδεικνύεται μόνο, όταν έχουν ικανοποιηθεί οι βασικές ανάγκες αναφορικά με το αντικείμενο. Αντίθετα, το ευχάριστο αναφέρεται σε μεγαλύτερο βαθμό, σε μία

⁸ ΚΚΔΣ4

⁹ Δεληγιώργη Αλεξάνδρα: Ο μοντερνισμός στην σύγχρονη φιλοσοφία σ.457. Αθήνα : Αλεξάνδρεια 1996

πρόσκαιρη ικανοποίηση των αναγκών. Παρόμοια, ως προς το καλό, αυτό με τη σειρά του φαίνεται να εντοπίζεται στη διατύπωση μίας ηθικής καλαισθησίας (όπου υπάρχει μία σχέση του υποκειμένου με τα αντικείμενα της αρέσκειας, χωρίς να υπάρχει εξάρτηση από αυτό, παρά στην ηθική του νοοτροπία (η οποία βεβαιότατα προκαλεί μία εξάρτηση και ανάγκη του υποκειμένου από το αντικείμενο της καλαισθησίας¹⁰). Κατά συνέπεια η καλαισθητική κρίση, κατά την οποία διατυπώνεται τι είναι ωραίο, είναι αισθητική, σχετίζεται με το αίσθημα της ευαρέστησης ή της δυσαρέσκειας, προϋποθέτει την ανιδιοτέλεια. Αλλά συνάμα η ευαρέστηση που δημιουργεί η καλαισθητική κρίση, διαφοροποιείται απόλυτα από την ευαρέστηση του ευχάριστου και του αγαθού, όπως ήδη προαναφέραμε. Τι είναι λοιπόν το ωραίο σύμφωνα με όσα αναφέραμε; Η ικανότητα κρίσης ενός αντικειμένου ή ενός τρόπου παραστάσεων βάση μίας αρέσκειας ή απαρέσκειας χωρίς κανένα συμφέρον. Το αντικείμενο μιας τέτοιας αρέσκειας καλείται ωραίο.

2. ΔΕΥΤΕΡΟ ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΣΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΟΣΟΝ

2α. ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΕΙΝΑΙ ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΝΕΤΑΙ ΧΩΡΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΜΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΑΡΕΣΚΕΙΑΣ

Το ωραίο συνιστά εν γένει ένα αντικείμενο της αρέσκειας, χωρίς κανένα συμφέρον και αυτό κατ' επέκταση σημαίνει ότι πρέπει να γίνεται αρεστό από τον καθένα. Κατά κύριο λόγο η ικανοποίηση που προέρχεται από το αντικείμενο δε συνδέεται με καμία κλίση του υποκειμένου. Επιπλέον, ο κρίνων αισθάνεται απόλυτα ελεύθερος και ανεξάρτητος, εν σχέσει με την ικανοποίηση που αντλεί από το ωραίο αντικείμενο¹¹. Η αρέσκεια του συγκεκριμένου αντικειμένου πρέπει να ισχύει για τον καθένα, θεωρώντας την ομορφιά ένα γνώρισμα, μία ιδιότητα του αντικειμένου, που τίθεται προς άρση. Συνεπώς, η καλαισθητική κρίση λαμβάνεται από το υποκείμενο ως καθολική και οδηγεί το υποκείμενο να αναφέρεται στο ωραίο σαν να είναι η κρίση του λογική, και σα να ερείδεται αυτή στη γνώση της έννοιας του ωραίου. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν ισχύει, καθώς η καλαισθητική κρίση είναι αποκλειστικά αισθητική, δε συνιστά λογική κρίση, αφού η αίσθηση της καθολικής εγκυρότητας, που θέτει εξ αρχής το υποκείμενο, την κάνει να μοιάζει λογική (οπού και ενυπάρχει μία αντικειμενική καθολικότητα). Εν αντιθέσει στην καλαισθητική κρίση ενδημεί μία κατεξοχήν υποκειμενική καθολικότητα¹²).

¹⁰ ΚΚΔ §5

¹¹ ΚΚΔ §6

¹² ΚΚΔ §6

2β. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΜΕ ΤΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΛΟ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΕΣΚΕΙΑΣ

Στην περίπτωση του ευχάριστου οι κρίσεις που διατυπώνονται είναι πάντα υποκειμενικές, για τον απλό λόγο ότι μέσω αυτών των κρίσεων εκφράζεται η προσωπική προτίμηση του γούστου. Όσον αφορά στο ωραίο όμως δεν ισχύει κάτι παρόμοιο. Δε μπορούμε να πούμε αυτό είναι ωραίο για μένα. Κάτι που δεν αρέσει σε όλους, δε δύναται να αποκαλείται ωραίο. Σε μία κρίση περί το ωραίο, το υποκείμενο, το υποκείμενο απαιτεί τη συμφωνία των άλλων, δεν προσδοκά απλά σε αυτή. Αν βέβαια η καλαισθητική κρίση στηριζόταν σε λογικές έννοιες, σε αυτή την περίπτωση θα ασπάζονταν όλοι την ίδια άποψη αναφορικά με το ωραίο. Φυσικά, επειδή κάτι τέτοιο δεν υφίσταται, υπάρχουν και διαφορετικές απόψεις για το ωραίο και όταν κάποιος διατυπώνει διαφορετική άποψη για το ωραίο από τη δική μας, τότε ισχυριζόμαστε ότι δεν έχει καλαισθησία .

Όσον αφορά στο ευχάριστο διαπιστώνουμε ομοφωνία μεταξύ αρκετών ανθρώπων, όχι όμως όλων. Άλλωστε, όπου υπάρχει συμφωνία προς το ευχάριστο, δε σημαίνει ότι υπάρχει και καλαισθησία από όλους τους ομοφωνούντες προς αυτό, δηλαδή το ευχάριστο. Παραδείγματος χάρη μία γλυκιά γεύση είναι ευχάριστη για τους πολλούς, όχι όμως για όλους. Τέτοιου είδους κανόνες χαρακτηρίζονται γενικοί, όχι καθολικοί και στηρίζονται στην εμπειρία. Ακολουθώντας, οι κρίσεις περί του καλού χρήζουν της αξίωσης μίας καθολικής εγκυρότητας, καθώς το καλό ταυτίζεται με μία καθολική αρέσκεια και βασίζεται πάνω σε μία έννοια, πράγμα που δε συμβαίνει σε καμία περίπτωση, ούτε με το ευχάριστο, ούτε με το ωραίο¹³. Το ευχάριστο αρέσει μόνο κατά την αντίληψη ενώ το ωραίο κατά την απλή αποτίμηση.

2γ. Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΡΕΣΚΕΙΑΣ ΠΑΡΙΣΤΑΝΕΤΑΙ ΣΕ ΜΙΑ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΜΟΝΟ ΩΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ

Η καθολικότητα της καλαισθητικής κρίση , όπως έχει διατυπωθεί άνωθεν, είναι πάντα υποκειμενική και αποτελεί αντικείμενο της υπερβατολογικής φιλοσοφίας. Μία καλαισθητική κρίση που αναφέρεται στο ωραίο διακρίνεται από μία κρίση που αφορά στο ευχάριστο, ως προς το ότι η πρώτη προϋποθέτει την καθολική αποδοχή. Η καλαισθητική κρίση διεκδικεί πάντα την καθολική αποδοχή, ενώ η κρίση περί του ευχάριστου δεν αξιώνει κάτι αντίστοιχο. Μία λογική – αντικειμενική κρίση καθολικής εγκυρότητας, δύναται να είναι και υποκειμενική π.χ αν πούμε ότι τα τριαντάφυλλα είναι ωραία λουλούδια, αυτό ισχύει ταυτόχρονα για όλους και για τον καθένα χωριστά. Ωστόσο, δε μπορεί να ισχύει το αντίστροφο δηλαδή μία υποκειμενική κρίση να αποτελεί και λογική καθολικότητα, καθώς αυτή δεν ερείδεται σε καμία απόλυτη έννοια. Ειδικότερα, κατά τη διατύπωση μίας

¹³ Χανς Αρεντ: Η πολιτική φιλοσοφία του Καντ σ128 (Β. Ρωμανός) : Αθήνα. Νήσος 2008

καλαισθητικής κρίσης δε συνδέεται το κατηγορήμα της ωραιότητας με την έννοια του αντικειμένου. Ούτως ειπείν συμπεραίνουμε λογικά ότι η καλαισθητική κρίση διεκδικεί την καθολικότητα σε όλη τη σφαίρα των κρινόντων. Η καλαισθητική κρίση δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία κρίση που προσβλέπει σε μία καθολική ικανοποίηση (η οποία εκφράζεται μόνο μέσω μίας ιδέας του Λόγου¹⁴).

Ως προς την ποσότητα, η καλαισθητική κρίση είναι ατομική – ενική, καθώς κάθε φορά που σχετίζεται το υποκείμενο με το αντικείμενο άμεσα με το αίσθημα της ηδονής και της λύπης, όχι βάσει εννοιών. Η αισθητική ηδονή είναι ανεξάρτητη τόσο του θεωρητικού όσο και του πρακτικού ενδιαφέροντος και ορίζεται η ίδια ως απολύτως χωρίς ενδιαφέρον¹⁵. Παραδειγματος χάρη αν διατυπώσουμε την κρίση ότι το συγκεκριμένο τριαντάφυλλο είναι ωραίο, τότε αυτό συνιστά μία καλαισθητική κρίση. «Όταν, όμως, λέμε ότι όλα τα τριαντάφυλλα είναι ωραία, τότε η αισθητική κρίση, μετασχηματίζεται σε μία λογική κρίση, εφόσον αυτή προκύπτει από τη σύγκριση πολλών ενικών κρίσεων. Όμως, αυτό που οφείλουμε να διασαφηνίσουμε, είναι ότι από τη στιγμή που η κρίση βασίζεται σε έννοιες και συνεπώς συνιστά λογική και όχι καλαισθητική κρίση, η ωραιότητα δε δύναται να υφίσταται, καθώς δεν υπάρχουν κανόνες για τον ορισμό του ωραίου. Η κρίση της καλαισθησίας πρέπει να θεωρείται έγκυρη για τον καθένα χωριστά και για όλους μαζί (να εξασφαλίζεται και η καθολικότητα της κρίσης ταυτόχρονα). Αυτή η καθολικότητα, καθολική φωνή, αποτελεί μία ιδέα, την οποία έχει ως πρότυπο σύγκρισης ο εκάστοτε κρίνων, συσχετίζοντας τοιουτοτρόπως την κρίση του με την ιδέα αυτή.

2δ. ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΤΗΣ ΗΔΟΝΗΣ ΠΡΟΗΓΕΙΤΑΙ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ Η ΑΝ ΣΥΜΒΒΑΙΝΕΙ ΤΟ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟ .

Στην περίπτωση που η ηδονή προηγείτο της καλαισθητικής κρίσης, αυτό θα σήμαινε αυτόματα ότι η ευαρέστηση που νιώθει το υποκείμενο για το αντικείμενο είναι μία κατεξοχήν ατομική υπόθεση, ένα κατ' αίσθησιν αίσθημα, που θα αφορούσε εξ ολοκλήρου που νιώθουμε στην αισθητηριακή εντύπωση ακυρώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο κάθε αίτημα της καθολικότητας . Όμως, κατά την καλαισθητική κρίση επιβάλλεται η ικανότητα της καθολικής μεταδόσεως της ψυχικής καταστάσεως. Όπως γνωρίζουμε, όμως, η καθολικότητα αποτελεί ίδιον των γνωστικών κρίσεων. Η εκάστοτε παράσταση είναι καθολική και αντικειμενική και η παραστατική ικανότητα του καθενός υποχρεούται να συμφωνήσει. Αλλά το ωραίο με τη σειρά του δε συνιστά αντικειμενική γνώση. Εφόσον, λοιπόν το αντικείμενο της καλαισθητικής κρίσης δεν αποτελεί ένα αντικειμενικό σημείο αναφοράς, με το οποίο καλούνται όλοι να συμφωνήσουν. Το ρόλο αυτό λαμβάνουν οι παραστατικές

¹⁴ ΚΚΔ§8

¹⁵ Η κριτική φιλοσοφία του Κάντ, σ81

ικανότητες σε συνεργασία με το πνεύμα (συσχετίζοντας πάντα μία δεδομένη παράσταση με τη γνώση εν γένει). Κατ' αυτό τον τρόπο αποκτά και «το πνεύμα καθολικότητα». Η γνώση αυτή ερείδεται στο παιχνίδι φαντασίας και νόησης, χωρίς αυτές να περιορίζονται από κανόνες. Υπό αυτές τις συνθήκες η φαντασία έχοντας την ικανότητα να παρέχει σχήματα για την γνώση και παραδείγματα για την κρίση¹⁶ ικανοποιεί την απαίτηση της διανοίας για τη συνένωση των παραστάσεων με την ενότητα της έννοιας .

Αναμφισβήτητα, όμως, η φαντασία και η νόηση αποτελούν κτήμα του καθενός μας, καθώς όλοι τις διαθέτουμε. Υπό αυτό το πρίσμα εξασφαλίζεται και η καθολικότητα μίας μεταδόσιμης αποδοχής της καλαισθητικής κρίσης. Ως προς τη διατύπωση του ερωτήματος, αν στην καλαισθητική κρίση το συναίσθημα της ηδονής προηγείται της κρίσης του αντικειμένου. Ο Καντ αναφέρει ότι προηγείται το αρμονικό ελεύθερο παιχνίδι των γνωστικών ικανοτήτων, γεγονός που οδηγεί στη διατύπωση ότι αυτό ακριβώς το παιχνίδι συντελεί στην υποκειμενικότητα της κρίσης του αντικειμένου. Από το σημείο αυτό γεννάται και η αρχή της ευαρέστησης (λόγω της αρμονίας των γνωστικών ικανοτήτων). Συνεπώς, η ευαρέστηση ακολουθεί ως αποκύημα την αρμονική συνεργασία των γνωστικών ικανοτήτων. Από αυτό ακριβώς το σημείο προκύπτει και το ερώτημα, πως συνειδητοποιούμε την αμοιβαία υποκειμενική συμφωνία των γνωστικών ικανοτήτων στην καλαισθητική κρίση. Αισθητικά , μέσω της εσωτερικής αίσθησης και της κατ' αίσθηση εντύπωσης ή νοητικά, μέσω της σκόπιμης δραστηριότητας, που τις θέτει σε λειτουργία. Το παιχνίδι των γνωστικών ικανοτήτων γίνεται καταληπτό μόνο μέσω της αίσθησης και δε θα μπορούσε να ερείδεται στη νόηση, καθώς κάτι τέτοιο θα προϋπόθετε τη γνωστική συνεργασία των δύο γνωστικών ικανοτήτων (φαντασία - νόηση). Η αίσθηση είναι η αφετηρία, το σημείο εκκίνησης, η οποία μέσω μίας δεδομένης παράστασης, πυροδοτεί τη νόηση και τη φαντασία σε αυτή τη δραστηριότητα που συμβάλλει εν τέλει στην παραγωγή της γνώσης.¹⁷

3. ΤΡΙΤΟ ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΣΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ, Η ΟΠΟΙΑ ΕΞΕΤΑΖΕΤΑΙ ΣΕ ΑΥΤΕΣ

3α. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Τι αποκαλούμε εν γένει σκοπιμότητα ή σκοπό; Σκοπός είναι το αντικείμενο μίας έννοιας, υπό την προϋπόθεση να θεωρείται η έννοια ως αιτία του αντικειμένου και σκοπιμότητα ονομάζουμε την αιτιότητα μίας έννοιας με την προοπτική ο σκοπός να υπόκειται σε μια φυσική αιτιότητα¹⁸, όσον αφορά στο αντικείμενό της (ουσιαστικά εννοούμε το ίδιο το αντικείμενο ως παράσταση του αποτελέσματος που

¹⁶ Η πολιτική φιλοσοφία του Καντ σ151

¹⁷ ΚΚΔ§9

¹⁸ Gruyeter: Kant Year book: Teleology σ5 : University of Luxembourg 2009

προσδιορίζει ταυτόχρονα και την αιτία του). Ούτως ειπείν, η διατήρηση του υποκειμένου στην ίδια κατάσταση, μέσω της συνείδησης της αιτιότητας, αποκαλείται ευαρέστηση, ενώ δυσαρέστηση ονομάζουμε τη μετατροπή των παραστάσεων στο αντίθετό τους. Η επιθυμία ως έννοια ταυτίζεται με τη βούληση. Υπάρχουν πράγματα που ενώ εκ πρώτης όψης φαίνονται σκόπιμα δε θέτουν απριωρικά την παράσταση ενός σκοπού, εκτός εάν συμβαδίζει η αιτιότητα με τους σκοπούς σε μία βούληση. Συνεπώς μία σκοπιμότητα δύναται να υπάρχει ως προς τη μορφή, χωρίς να έχει ως θεμέλιο και αρχή κάποιο σκοπό, ωστόσο να την παρατηρούμε στα πράγματα.¹⁹

3β. Η ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΜΟΝΟ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑΣ ΕΝΟΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Εκκινώντας από την παρατήρηση ότι μία καλαισθητική κρίση δε μπορεί να αποτελεί υποκειμενικό σκοπό (καθώς ο σκοπός συνδέεται με το αντικείμενο της ηδονής καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οτιδήποτε προκαλεί την ικανοποίηση προσδιορίζει συνάμα και την κρίση για το αντικείμενο που οδηγεί στην ηδονή – ευαρέστηση. Συνεπώς, η καλαισθητική κρίση είναι μία αισθητική κρίση, όχι μία γνωστική κρίση, δηλαδή δεν αναφέρεται σε καμία εσωτερική ή εξωτερική ικανότητα της φύσης του αντικειμένου. Όταν λέμε ότι ένα αντικείμενο είναι ωραίο, μας δημιουργείται αυτόματα το συναίσθημα της ηδονής και εξασφαλίζεται η εγκυρότητα της καλαισθητικής αυτής κρίσης. Επομένως, ούτε η ευχαρίστηση που συνοδεύει την παράσταση, ούτε η παράσταση της τελειότητας, ούτε η έννοια του καλού προσδιορίζουν την καλαισθητική κρίση. Κατά κύριο λόγο η προσδιοριστική αρχή της καλαισθητικής κρίσης δεν είναι παρά η υποκειμενική σκοπιμότητα, που σχετίζεται με την παράσταση του αντικειμένου, χωρίς κανένα σκοπό. Η καλαισθητική κρίση είναι ο τρόπος παράστασης του αντικειμένου, όπως το αντιλαμβανόμαστε.²⁰

3γ. Η ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ ΣΕ A PRIORI ΛΟΓΟΥΣ

Το συναίσθημα της ηδονής και της λύπης εντοπίζεται πάντα a posteriori μέσω των παραστάσεων που μας δίδονται από την εμπειρία. Εξάιρεση αποτελεί το συναίσθημα του σεβασμού, το οποίο συνάγεται apriori, διότι αυτό το συναίσθημα δε δυνάμεθα να το κατατάξουμε ούτε στην ηδονή, ούτε στη λύπη, καθώς αυτό φέρεται να είναι ένα ειδικά τροποποιημένο συναίσθημα, που προκύπτει από καθολικές ηθικές έννοιες. Η ελευθερία είναι η ιδιότητα, που ενυπάρχει στο

¹⁹ ΚΚΔ§10

²⁰ ΚΚΔ§11

συναίσθημα του σεβασμού και την καθιστά *arriori* γνώριμη, προσδιορίζοντας τον καθορισμό της θέλησης. Όμως, η θέληση ταυτίζεται με το συναίσθημα της ηδονής και άρα προϋπάρχει και δεν έπεται σαν αποτέλεσμα. Κάτι τέτοιο θα ήταν δυνατό , εάν η έννοια της ηθικότητας , ηγείτο του καθορισμού της θέλησης, διαμέσω του ηθικού νόμου. Παρόμοια το συναίσθημα της ηδονής που προκύπτει από μία αισθητική κρίση αφορά σε μία ηδονή ανεξάρτητη που δε συνδέεται με κανενός είδους συμφέρον, αναφορικά με το αντικείμενο, που τίθεται προς κρίση. Η ηδονή ταυτίζεται με τη μορφή της σκοπιμότητας που αναδύεται μέσα από το παιχνίδι των γνωστικών δυνάμεων του υποκειμένου σε σχέση με την παράσταση του αντικειμένου, που μας δίδεται. Κατά συνέπεια φέρει η ίδια η νόηση μία εσωτερική αιτιότητα εντός της γνώσης εν γένει και συνεπώς μία μορφή υποκειμενικής σκοπιμότητας μίας παράστασης σε μία αισθητική κρίση. Η ηδονή αυτή ενέχει εντός της μία αιτιότητα, αυθόρμητη, χωρίς πρόθεση, παρέχει μία σταθερότητα στη διατήρηση της κατάστασης της παράστασης, όσο και των γνωστικών δυνάμεων.²¹

3δ. Η ΚΑΘΑΡΗ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΠΟ ΘΕΛΓΗΤΡΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΙΝΗΣΕΙΣ

Μια καλαισθητική κρίση χαρακτηρίζεται καθαρή από την στιγμή που η σκοπιμότητα της μορφής της προηγείται του συναισθήματος της ηδονής (ευαίσθηση) και θεμελιώνεται πάνω σε αυτό. Στην περίπτωση που οι αισθήσεις αναφέρονται στις αρχές της καλαισθησίας τότε η ικανοποίηση που προκαλείται από τις κρίσεις των αισθήσεων αυτών δεν είναι καθολικά έγκυρη. Κάθε φορά που η ικανοποίηση που προκαλείται από την καλαισθησία αναμιγνύεται με την γοητεία και την συγκίνηση τότε αυτές δεν συνιστούν στοιχεία καλαισθησίας. Πλειστάκις οι ιδιότητες της γοητείας και της συγκίνησης λαμβάνονται υπόψη ως ωραιότητες κάθε αυτές χωρίς να λογαριάζονται ως ιδιότητες που λειτουργούν επικουρικά στην καθολική αισθητική ικανοποίηση αναφορικά με το ωραίο. Η άνωθεν παρανόηση έχει ως αποτέλεσμα να εξομοιώνεται η ικανοποίηση με την μορφή της. Η καλαισθητική κρίση προσδιορίζεται ως καθαρή μόνο όταν έχει ως αρχή της την σκοπιμότητα της μορφής και μόνο όταν δεν έχει καμία επίδραση πάνω της οι ιδιότητες της γοητείας και της συγκίνησης. Όπως ήδη γνωρίζουμε οι καλαισθητικές κρίσεις διακρίνονται στις κατ' αίσθηση κρίσεις και στις γνήσιες καλαισθητικές κρίσεις.²² Γνήσια καλείται μια καλαισθητική κρίση όταν δεν αναμιγνύονται στην κρίση ούτε θέλγητρα ούτε συγκινήσεις. Σαφέστατα υπάρχουν και όμορφα πράγματα τα οποία ενσωματώνουν τα θέλγητρα όχι απλώς ως συστατικό στοιχείο της ομορφιάς τους αλλά αναδεικνύουν τα θέλγητρα ως καθαρά ωραία. Για

²¹ ΚΚΔ§12

²² ΚΚΔ§13

παράδειγμα ο ήχος ενός βιολιού θεωρείται ως κάθε αυτός ωραίος.²³ Παρά ταύτα όμως όταν αναφερόμαστε στην καθαρότητα των αισθημάτων, αυτό σημαίνει ότι η μορφή του δεν διακόπτεται από κανένα άλλο συναίσθημα γι' αυτό και τα απλά χρώματα θεωρούνται ανώτερα σε σχέση με τα υπόλοιπα, διότι η απλότητα τους συνιστά μέτρο εκτίμησης της καθαρότητας τους. Τα θέλγητρα που ενίοτε προστίθενται στην μορφή ενός αντικειμένου που θεωρείται κάθε αυτό όμορφο, συμβάλλουν στην εξύψωση της καλαισθησίας και στην δημιουργία ενός αισθήματος γοητείας προς την ψυχή πέρα από εκείνο το αίσθημα της ψυχής. Όταν όμως τα θέλγητρα θεωρηθούν ως προσδιοριστικές αρχές της ομορφιάς, όταν με άλλα λόγια παρερμηνευτεί η σκοπιμότητα τους, τότε θεωρούνται επιβλαβή και επικίνδυνα, διότι δύναται να αλλοτριώσουν την αυθεντική ομορφιά του πράγματος. Τα θέλγητρα έχουν την δυνατότητα να συμβάλλουν στην ομορφιά ενός πράγματος, όμως δεν είναι κάθε αυτά όμορφα. Παρομοίως και το αίσθημα της συγκίνησης που προκαλείται από την θέα ενός ωραίου πράγματος δεν συμβάλλει καθόλου από μόνο του στον προσδιορισμό του πράγματος αυτού ως ωραίου. Τα θέλγητρα και η συγκίνηση δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση προσδιοριστικές αρχές μια καθαρής καλαισθητικής κρίσης.²⁴

3ε. Η ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΕΝΤΕΛΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑΣ.

Το ωραίο δεν είναι έννοια γι' αυτό και αποτελεί μία έννοια χωρίς σκοπό. Άλλωστε τονίσαμε ότι η αντικειμενική σκοπιμότητα μπορεί να γνωσθεί μόνο μέσω μιας έννοιας. Η αντικειμενική αυτή σκοπιμότητα που αφορά στην εξωτερικότητα ονομάζεται χρησιμότητα, ενώ όταν αφορά στην εσωτερικότητα, καλείται τελειότητα των αντικειμένων. Ο Κάντ πιστεύει ότι για να καθορίσουμε την τελειότητα ενός αντικειμένου πρέπει να το κρίνουμε μόνο σαν το είδος του πράγματος που υποθέτουμε ότι είναι.²⁵ Για να προσδιορίσουμε την ομορφιά ενός πράγματός αναζητούμε μόνο την εσωτερική σκοπιμότητα του, δηλαδή την τελειότητα, αφού αυτή προσεγγίζει περισσότερο την ομορφιά ενός πράγματος. Όσο αφορά στην αντικειμενική σκοπιμότητα απαιτείται πάντα η εσωτερική δυνατότητα του αντικειμένου. Ωστόσο προϋπόθεση της αντικειμενικής σκοπιμότητας ενός πράγματος είναι η εξέταση του πράγματος αυτού ως προς την ποιοτική τελειότητα του, δηλαδή απαιτείται ο συντονισμός του πολλαπλού της εποπτείας σε ένα πράγμα με την έννοια που συνδέει τον κανόνα της συνδέσεως του πολλαπλού σε αυτό το πράγμα και διακρίνεται από την ποσοτική τελειότητα που ισοδύναμη με μία έννοια μεγέθους, με την πληρότητα του πράγματος στο είδος του. Η μορφική

²³ ΚΚΔ§14

²⁴ ΚΚΔ§14

²⁵ Zucket Rachel: Kant on beauty and Biology σ214. University of Cambridge 2007

αντικειμενική σκοπιμότητα διαφοροποιείται από την υποκειμενική σκοπιμότητα ως προς το ότι η πρώτη αντιπροσωπεύει την απλή μορφή μιας τελειότητας ενώ η δεύτερη την σκοπιμότητα της παράστασης του υποκειμένου, χωρίς όμως να δηλώνεται η τελειότητα οποιουδήποτε αντικειμένου το οποίο δεν νοείται με κάποια έννοια. Η καλαισθητική κρίση ερείδεται σε υποκειμενικά θεμέλια και η προσδιοριστικότητα της αρχής δεν δίνεται να είναι μια έννοια. Συνεπεία τούτου η ομορφιά ορισμένη ως υποκειμενική μορφική σκοπιμότητα δεν εκπροσωπεί μια τελειότητα αντικειμενική και κατ' επέκταση μια αντικειμενική σκοπιμότητα. Συλήβδην μια αισθητική κρίση μας επιτρέπει να επικεντρωθούμε στην σκόπιμη μορφή των παραστατικών δυνάμεων του αντικειμένου και των ιδιοτήτων του και ονομάζεται αισθητική διότι η προσδιοριστική αρχή δεν βασίζεται σε μια έννοια αλλά στο συναίσθημα. Άλλωστε οι έννοιες σχετίζονται άμεσα με την διάνοια. Το ίδιο συμβαίνει και στην καλαισθητική κρίση αλλά με την διαφορά ότι η διάνοια στην περίπτωση της κρίσης αυτής προϋποτίθεται ως ικανότητα προσδιορισμού της κρίσης και της παράστασης του αντικειμένου (χωρίς έννοια).²⁶

3στ. ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΔΗΛΩΝΕΤΑΙ ΕΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣ ΩΡΑΙΟ ΥΠΟ ΤΟΝ ΟΡΟ ΜΙΑΣ ΟΡΙΣΜΕΝΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΑΡΗ

Η ομορφιά διακρίνεται σε 2 είδη, την ελεύθερη ή αυθυπόστατη ομορφιά, στην οποία δεν προϋποτίθεται καμία έννοια π.χ. τα άνθη στην φύση είναι αυθεντικό παράδειγμα ελεύθερης ομορφιάς, διότι αρέσουν κάθε αυτά και δεν εξυπηρετούν καμία εσωτερική σκοπιμότητα και στην προσηρητημένη ή εξαρτημένη ομορφιά στην οποία προϋποτίθεται η έννοια ενός εξειδικευμένου ή ειδικού σκοπού. Οι κρίσεις περί εξαρτημένης ομορφιάς μπορούν ωστόσο να καταστούν κατανοητές ως είδος μιας αισθητικής κρίσης, διότι σε μια τέτοιου είδους κρίση ο χαρακτηρισμός του αντικειμένου ως τέλειο ενσωματώνεται σε μια έκφραση του αντικειμένου ως ιδιαίτερου. Η ενσωμάτωση αυτή αποδίδεται με την εκπροσώπηση μιας εξαρτημένης ομορφιάς.²⁷ Η καλαισθητική κρίση που διατυπώνεται και συνοψίζεται στην έκφραση τα άνθη είναι ωραία είναι καθαρή καθώς όπως προείπαμε στην κρίση αυτή δεν υπάρχει η έννοια ενός σκοπού εξαιτίας του οποίου το πολλαπλό θα υπηρετούσε το συγκεκριμένο αντικείμενο. Εν' αντιθέσει η ομορφιά ενός ανθρώπου ή ενός κτηρίου θέτει ως προϋπόθεση την έννοια ενός σκοπού, ο οποίος με την σειρά του καθορίζει την λειτουργία του, δηλαδή τι πρέπει αυτό να κάνει ακριβώς. Εν' προκειμένου επιτυγχάνεται η σύνδεση του καλού με την ομορφιά, με αποτέλεσμα να παρακωλύεται η καθαρότητα της καλαισθητικής κρίσης. Αυτό σημαίνει ότι ένα πράγμα είναι καλό χάρη του πολλαπλού και σύμφωνα με τον σκοπό με τον οποίο προορίζεται να εξυπηρετήσει. Όταν εκφέρουμε μια κρίση δηλώνοντας ότι μας

²⁶ ΚΚΔ§15

²⁷ Kant on beauty and Biology σ295

αρέσει ένα πράγμα, τότε η αρέσκεια αυτή θέτει ως βάση της μια έννοια, υπηρετώντας ταυτόχρονα τον εσωτερικό σκοπό που συντελεί στον αυτοκαθορισμό του (νοητική αρέσκεια). Από την άλλη όταν διακηρύσσουμε την ωραιότητα ενός πράγματος δηλαδή όταν διατυπώνουμε μια καλαισθητική κρίση που αφορά στην ομορφιά ενός πράγματος τότε η αρέσκεια αυτή δεν θέτει εκ των προτέρων καμία έννοια, εφόσον συνδέεται άμεσα με την παράσταση (αισθητική αρέσκεια). Βεβαιότατα από την στιγμή του μια καλαισθητική κρίση αφορά άμεσα σε ένα αντικείμενο, και κατά συνέπεια τον σκοπό του οποίου εξυπηρετεί αποτελεί ταυτόχρονα μια καλαισθητική κρίση μη καθαρή και ανελεύθερη χάνοντας την αρχική καθαρότητα της. Μέσα από την προδηλωμένη συνεργασία ωραίου-αισθητικού και καλού- νοητικού λανθάνει μια συμφωνία της καλαισθησίας με τον λόγο κατά την οποία το ωραίο καθίσταται ένα όργανο του σκοπού εν σχέση με το καλό. Υπό αυτές τις συνθήκες ενισχύεται η ικανότητα της παραστατικής δύναμης, καθώς όταν συγκρίνουμε την παράσταση ενός αντικειμένου μέσω της έννοιας με ένα αντικείμενο είναι αναπόφευκτο να μην την συγκρίνουμε και με το αίσθημα του αντικειμένου. Συνεπώς καθαρή καλαισθητική κρίση δεν μπορεί να υπάρξει καθώς ο κριτής είτε θα έπρεπε να αφαιρέσει τον σκοπό από την κρίση του, εάν αυτό προϋποτίθετο σε ένα αντικείμενο, (προσηρητημένη) είναι εάν ο κριτής δεν είχε καθόλου την έννοια του σκοπού (ελεύθερη).²⁸

37. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΔΕΩΔΟΥΣ ΤΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

Είναι πλέον ευδιάκριτο ότι η αντικειμενικότητα δεν συνάδει με την ομορφιά-καλαισθησία, διότι δεν υπάρχει καθοριστική αρχή ή κανόνας που να υποδεικνύει την ωραιότητα ενός πράγματος. Η ωραιότητα σχετίζεται περισσότερο με το συναίσθημα του υποκειμένου. Καθολικότητα στην ομορφιά δεν υπάρχει. Η κοινή ομολογία περί ωραίου επιτυγχάνεται μέσω της κοινής αίσθησης κατά την παράσταση ενός αντικειμένου και όχι μέσω εννοιών, δηλαδή βάση μιας ορθολογικής κρίσης. Υπό αυτό το πρίσμα παράγονται τα πρότυπα της ομορφιάς. Όσον αφορά όμως στην καλαισθησία αυτή είναι φύση αυθυπόστατη. Το ύψιστο αρχέτυπο της καλαισθησίας αποτελεί η ιδέα. Τι είναι όμως η ιδέα; Ιδέα δεν είναι παρά μια έννοια του λόγου, ένα εσωτερικό δημιούργημα που ο καθένας έχει εντός του και σύμφωνα με το οποίο κρίνει τα αντικείμενα. Το ιδεώδες από την άλλη αποτελεί την παράσταση ενός ατομικού-συγκεκριμένου όντος που αντιστοιχεί σε μια ιδέα. Συνεπεία τούτου το ιδεώδες του ωραίου συνιστά μια ατομική αναπαράσταση αλλά όχι μέσω εννοιών, διότι είναι ένα έργο της φαντασίας, της ειδωλοποιητικής αυτής δύναμης, γι' αυτό ακριβώς βασίζεται στην αναπαράσταση και όχι σε έννοιες. Οπότε το ιδεώδες της ομορφιάς λαμβάνει σάρκα και οστά σε μια καθορισμένη όχι αφηρημένη ομορφιά, σε ένα αντικείμενο μιας καλαισθητικής

²⁸ ΚΚΔ§16

κρίσης νοητικού χαρακτήρα. Όμως αναζητώντας τα αντικείμενα το ιδεώδες αυτό είναι δύσκολο να εντοπίσουμε μία αόριστη ωραιότητα. Άλλωστε ο μόνος σε αυτό τον κόσμο που ενέχει τον σκοπό της ύπαρξης του μέσω του λόγου είναι ο άνθρωπος ο οποίος έχει την ικανότητα να συνδέει τις παραστάσεις με την βοήθεια της αισθητηριακής αντίληψης με τους καθολικούς σκοπούς πετυχαίνοντας την εναρμόνιση τους.²⁹

Προκειμένου όμως να επιτευχθούν τα προαναφερθέντα προαπαιτούνται δύο τινά: η κανονική – αισθητική ιδέα και η ιδέα του λόγου. Η πρώτη είναι μια παράσταση της φαντασίας και αποτελεί συνάμα κριτήριο και μέτρο αποτίμησης του ανθρώπου σε ένα ζωικό είδος. Η δεύτερη μετατρέπει τους σκοπούς της ανθρωπότητας σε μία θεμελιώδη αρχή της αποτίμησης της μορφής του ανθρώπου μέσω της οποίας οι σκοποί γίνονται φανεροί στα φαινόμενα. Όμως για να γίνει κάτι τέτοιο καταληπτό οφείλουμε σε αυτό το σημείο να ασχοληθούμε με την φαντασία και τον ρόλο που αυτή διαδραματίζει. Η φαντασία είναι η ειδωλοποιητική δύναμη που έχει την ικανότητα να ανακαλεί εικόνες- παραστάσεις, σημεία εννοιών και να τις συγκρίνει όσος χρόνος και αν έχει περάσει από την θέαση τους, έχοντας ως στόχο την αναζήτηση ενός μέσου όρου ενός κοινού μέτρου κρίσης αυτών των αντικειμένων. Σύμφωνα με αυτό το μέτρο μπορούμε να κρίνουμε την ομορφιά ενός ανθρώπου. Η εμπειρία της ομορφιάς αποτελεί μια εμπειρία της ελευθερίας της φαντασίας ενός χειροπιαστού συμβόλου της ελευθερίας με την προϋπόθεση να αυτοκαθορίζεται με ηθικούς νόμους, πράγμα απαραίτητο για την ηθικότητα αλλά χωρίς να μπορεί να γνωστεί άμεσα εμπειρικά.³⁰ Όμως σε καμία περίπτωση η ιδέα αυτή δεν βρίσκει πλήρη εφαρμογή σε ένα μόνο άτομο. Και η εικόνα ακόμα η αναπαράσταση π.χ. ενός ωραίου άντρα δεν αποτελεί την απόλυτη αντρική ωραιότητα, παρά μας υποδεικνύει τι δεν αντίκειται στους όρους που πρέπει να πληρεί ένα αντικείμενο για να χαρακτηριστεί ωραίο στο είδος του. Από την κανονική ιδέα του ωραίου διακρίνεται το ιδεώδες, το οποίο εντοπίζεται μόνο στην ανθρώπινη μορφή και αποκλειστικά μέσω μιας έκφρασης ηθικότητας. Όσον αφορά στις ηθικές ιδέες, αυτές βρίσκουν το πεδίο πραγμάτωσης τους μόνο στην εμπειρία και εξαιτίας αυτού προαπαιτείται και η συνύπαρξη των καθαρών ιδεών του λόγου και της φαντασίας, ούτως ώστε ο οποιοσδήποτε να είναι σε θέση να τις κρίνει και να τις αναπαραστήσει. Το ιδεώδες της ομορφιάς με την σειρά του δεν προσεγγίζεται μέσω των αισθήσεων, διότι αυτό δεν είναι μια απλώς καλαισθητική κρίση. Συνεπώς ωραιότητα είναι η μορφή της σκοπιμότητας ενός αντικειμένου, δεν έννοια η ομορφιά, υπό την προϋπόθεση ότι γίνεται αντιληπτή χωρίς την παράσταση ενός σκοπού σε αυτό. Για παράδειγμα ένας ωραίος άνθρωπος φέρει ένα σκοπό εντός του, ωστόσο δεν μπορεί η ωραιότητα του να του προσδώσει ένα επιπλέον σκοπό καθώς η ωραιότητα δεν μπορεί να βρει πλήρη εφαρμογή σε ένα άνθρωπο και ούτως ειπείν η απολυτότητα της ωραιότητας αναφέρεται σε μία ιδέα και μόνο η κατά συνθήκη ωραιότητα είναι αυτή που μπορεί

²⁹ ΚΚΔ§17

³⁰ Bird Graham: A companion to Kant σ430. Blackwell 2006.

να γνωσθεί εμπειρικά μέσω ενός ανθρώπου.³¹ Σύμφωνα λοιπόν με τον ορισμό που συνάγεται από το τρίτο αυτό ουσιώδες σημείο, ομορφιά είναι η μορφή της σκοπιμότητας ενός αντικειμένου, εφόσον γίνεται αντιληπτή, χωρίς την παράσταση ενός σκοπού σε αυτό.

4. ΤΕΤΑΡΤΟ ΟΥΣΙΩΔΕΣ ΣΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΤΗΣ ΑΡΕΣΚΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

4α. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ;

Όταν βλέπουμε κάτι ωραίο, δεν είμαστε αναγκασμένοι, ούτε σε θεωρητικό, ούτε σε πρακτικό επίπεδο να νιώθουμε ικανοποίηση. Οπότε δεν αναφερόμαστε σε μία αναγκαιότητα, που μας ωθεί αργiori σε μία ικανοποίηση άμα τη όψει του ωραίου (θεωρητική αναγκαιότητα) αλλά ούτε σύμφωνα με έννοιες του Λόγου (πρακτική αναγκαιότητα) μας υποδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο θα σκεφτόμαστε ως προς το αντικείμενο που βλέπουμε. Συνεπεία τούτου η αναγκαιότητα που προκύπτει από μία αισθητική κρίση δύναται να είναι παραδειγματική και μόνο. Με τον όρο παραδειγματική εννοούμε ότι μία κρίση υπακούει σε έναν κανόνα, που δεν είμαστε σε θέση να αναφέρουμε. Συμπερασματικά, η αισθητική κρίση δεν είναι αποδεκτή και δεν μπορεί να συναχθεί από την εμπειρία.³²

4β. Η ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟ ΟΡΟΥΣ (ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ)

Κατά τη διατύπωση μίας καλαισθητικής κρίσης απαιτούμε αναγκαία τη συμφωνία όλων στην κρίση αυτή. Η αναγκαιότητα, όμως, αυτή τίθεται υπό όρους, εφόσον η προαναφερόμενη διατύπωση της κρίσης ερείδεται σε μία βασική αρχή, της οποίας η εγκυρότητα δεν είναι δεδομένη και για τους άλλους.³³

4γ. Ο ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ, ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΑΞΙΩΝΕΙ ΜΙΑ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ Η ΙΔΕΑ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΙΣΘΗΣΗΣ

Οι καλαισθητικές κρίσεις διέπονται από μία υποκειμενική αρχή που καλείται κοινό αίσθημα (sensus communis), που δε σχετίζεται. Ούτε με εξωτερικές αισθήσεις, ούτε καθορίζεται μέσω εννοιών παρά είναι :«το αποτέλεσμα από το ελεύθερο παιχνίδι των γνωστικών δυνάμεων. Ούτως ειπείν και οι καλαισθητικές κρίσεις δε στηρίζονται

³¹ ΚΚΔ§17

³² ΚΚΔ§18

³³ ΚΚΔ§19

σε κάποια αντικειμενική αρχή, ωστόσο εξασφαλίζουν τη δυναμική και τη ισχύ τους, μόνο μέσω ενός συναισθήματος που ενυπάρχει στην ανθρώπινη φύση.³⁴

4δ. ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΟΥΜΕ ΔΙΚΑΙΩΣ Η ΕΥΛΟΓΩΣ ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΑΙΣΘΗΣΗ

Λαμβάνοντας τη μεταδοτικότητα των γνώσεων, οφείλουμε ταυτόχρονα να θεωρούμε δεδομένη και υποχρεωτική και τη δυνατότητα μετάδοσης των γνωστικών δυνάμεων που συμβάλλουν στην παραγωγή της γνώσης. Υπό αυτό το πρίσμα κάθε φορά που οι αισθήσεις μας παρέχουν την παράσταση ενός αντικειμένου μέσω της φαντασίας συντίθεται η πολλαπλότητα και μέσω της πολλαπλότητας, η νόηση δημιουργεί έννοιες. Ο συντονισμός, όμως, όλων αυτών των γνωστικών δυνάμεων δε μπορεί να επιτευχθεί, παρά μόνο μέσω του κοινού συναισθήματος, το οποίο με τη σειρά του διασφαλίζει την καθολική μεταδοσιμότητα μίας κρίσης και μίας γνώσης.³⁵

4ε. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ, Η ΟΠΟΙΑ ΝΟΕΙΤΑΙ ΣΕ ΜΙΑ ΚΑΛΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ, ΠΟΥ ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΗ ΜΙΑΣΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΙΣΘΗΣΗΣ, ΠΑΡΙΣΤΑΝΕΤΑΙ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ

Κατά τη διατύπωση μίας καλαισθητικής κρίσης ένα αντικείμενο κρίνεται ως ωραίο και η κοινή κρίση βασίζεται κατά κύριο λόγο στην κοινή αίσθηση και όχι σε έννοιες. Ούτως είπεν, η καλαισθητική κρίση είναι μία κρίση υποκειμενική, η οποία με τη συμφωνία και άλλων υποκειμενικών κρίσεων ή επικαλούμενη και άλλες υποκειμενικές κρίσεις, προσδίδει στον εαυτό της μία κατ' αίσθηση καθολικότητα. Κατ' επέκταση η κοινή αίσθηση είναι η ιδέα μίας τεχνητής ικανότητας, δηλαδή μία ιδεατή αρχή, καθολικά υποκειμενική, με αποτέλεσμα να δίδει την εντύπωση μίας αντικειμενικής αρχής. Ουσιαστικά δεν είναι τίποτε άλλο η κοινή αίσθηση παρά μία κοινή συμφωνία, μη ομολογουμένη, που συνεπικουρεί την ανάγκη μας για τη διατύπωση της καλαισθητικών κρίσεων. Άρα, το ωραίο σύμφωνα με την ιδιότητα δεν είναι παρά αυτό που αναγνωρίζεται, ως αντικείμενο μίας αναγκαίας αρέσκειας, χωρίς τη μεσολάβηση εννοιών.³⁶

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ορισμός του ωραίου, που συνάγεται από το τέταρτο ουσιώδες σημείο. Τι είναι εν τέλει το ωραίο; Ωραίο είναι ό,τι γνωρίζεται χωρίς έννοια, ως αντικείμενο μίας

³⁴ ΚΚΔ§20

³⁵ ΚΚΔ§21

³⁶ ΚΚΔ§22

αναγκαίας αρέσκειας. Τί αντιπροσωπεύει η έννοια της καλαισθησίας στην αναλυτική του ωραίου; «Καλαισθησία είναι η ικανότητα κρίσης ενός αντικειμένου σε σχέση με την ελεύθερη νομοτέλεια της φαντασίας». Στην καλαισθητική κρίση, η φαντασία θεωρείται ελεύθερη και συνάμα, σύμφωνη με τους νόμους της διανοίας, υπό την προϋπόθεση ότι η μορφή του αντικειμένου, δίδει στη φαντασία μία σύνθεση του πολλαπλού. Η νομοτέλεια ή νομιμότητα που προαναφέραμε δε διέπεται από νόμους, καθώς δεν έχει νόμους αλλά αν ακόμη είχε νόμους, δε θα κάναμε λόγο για το ωραίο αλλά για κάτι ανώτερο, την τελειότητα. Η καθαρή καλαισθητική κρίση δε λαμβάνει ποτέ υπόψη της τη χρήση ή τη σκοπιμότητα ενός αντικειμένου, απλά συνδέει «την αρέσκεια ή την απαρέσκεια, με την απλή και μόνο θεώρηση του αντικειμένου». Η κανονικότητα ως προς τη μορφή ενός αντικειμένου συνδέεται άρρηκτα με την έννοια του αντικειμένου αυτού. Από αυτό το σημείο οδηγούμαστε στη σύλληψη της παράστασης ενός αντικειμένου και στον καθορισμό της πολλαπλότητας στη μορφή του, που με τη σειρά του αποτελεί σκοπό και οδηγεί στην ικανοποίηση. Εν προκειμένω η νόηση τίθεται στην υπηρεσία της φαντασίας. Στην περίπτωση που ένα πράγμα δεν είναι ωραίο αλλά παίρνει απλώς ωραία όψη, η καλαισθησία δε συνδέεται με αυτό που συλλαμβάνει η φαντασία αλλά συνδέεται με αυτό που δίδει ώθηση στη φαντασία να συντελέσει. Η φαντασία, αφενός προσφέρει ικανοποίηση διασκεδάζοντας το πνεύμα και αφετέρου συμβάλλει στην πολλαπλότητα των αντικειμένων.³⁷

³⁷ ΚΚΔ σς157-161

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΡΓΑ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ

Άρεντ Χάνα: Η πολιτική φιλοσοφία του Καντ (μτφ.Β.Ρωμανός).Αθήνα: Νήσος 2008

.

Δεληγιώργη Αλεξάνδρα: Ο μοντερνισμός στην σύγχρονη φιλοσοφία. Αθήνα : Αλεξάνδρεια 1996

Ντελεζ Ζιλ: Η κριτική φιλοσοφία του Κάντ: Η θεωρία των ικανοτήτων (μτφ. Ε. Περδικούρη). Αθήνα : Νήσος 2006

ΕΡΓΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

Allison Henry: Kant's theory of taste (A reading of the critique of aesthetic judgement). Cambridge University Press

Bird Graham: A companion to Kant. Blackwell 2006

Gruyter: Kant Yearbook k Teleology. University of Luxemburg 2009

Guyer Paul: Critique of the power of judgment: Cambridge University Press. New York 2000

Guyer Paul: Critique of the power of judgment (critical essays): New York, Oxford 2003

Helmut Christian: An introduction to Kant's aesthetics. Blackwell 2005

Mc Lauchn Peter: Kant's critical que of teleology in biological explanation: 1990

Zammito John: The Genesis of Kant's critique judgment. The University of Chicago Press 1992

Zuckert Rachel: Kant on beauty and biology. Cambridge University Press 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Πρώτο ουσιώδες στοιχείο της καλαισθητικής κρίσης, κατά το ποιόν
 - 1α. Η καλαισθητική κρίση είναι αισθητική
 - 1β. Η αρέσκεια η οποία προσδιορίζει την καλαισθητική κρίση είναι ανιδιοτελής
 - 1γ. Η αρέσκεια για το ευχάριστο συνδέεται με το συμφέρον
 - 1δ. Η αρέσκεια για το καλό συνδέεται με το συμφέρον
 - 1ε. Σύγκριση των τριών διαφορετικών ειδών της αρεσκείας
2. Δεύτερο ουσιώδες σημείο της καλαισθητικής κρίσης κατά το ποσόν.
 - 2α. Το ωραίο είναι εκείνο που παριστάνεται χωρίς έννοιες ως αντικείμενο μιας καθολικής αρέσκειας.
 - 2β. Σύγκριση του ωραίου με το ευχάριστο για το καλό μέσω του γνωρίσματος της αρεσκείας
 - 2γ. Η καθολικότητα της αρέσκειας παριστάνεται σε μια καλαισθητική κρίση μόνο ως υποκειμενική.
 - 2δ. Εξέταση του ζητήματος αν στην καλαισθητική κρίση το συναίσθημα της ηδονής προηγείται της κρίσης του αντικειμένου ή αν συμβαίνει το αντίστροφο
3. Τρίτο ουσιώδες σημείο των καλαισθητικών κρίσεων, κατά την αναφορά των σκοπών, η οποία εξετάζεται σε αυτές.
 - 3α. Περί της σκοπιμότητας εν γένει
 - 3β. Η καλαισθητική κρίση δεν έχει ως θεμέλιο της τίποτε άλλο παρά την μορφή της σκοπιμότητας ενός αντικειμένου ή του τρόπου της παραστάσεως του.
 - 3γ. Η καλαισθητική κρίση στηρίζεται σε αριστοί λόγους
 - 3δ. Η καθαρή καλαισθητική κρίση είναι ανεξάρτητη από θέλητρα και συγκινήσεις. Διασάφηση με παραδείγματα.
 - 3ε. Η καλαισθητική κρίση είναι εντελώς ανεξάρτητη από την έννοια της τελειότητας.
 - 3στ. Η καλαισθητική κρίση με την οποία δηλώνεται ένα αντικείμενο ως ωραίο υπό τον όρο μιας ορισμένης έννοιας δεν είναι καθαρή.

- 3ζ. Περί του ιδεώδους της ομορφιάς
4. Τέταρτο ουσιώδες σημείο της καλαισθητικής κρίσης κατά τον τρόπο της αρέσκειας για τα αντικείμενα.
- 4α. Τι είναι ο τρόπος μιας καλαισθητικής κρίσης
- 4β. Η υποκειμενική αναγκαιότητα που αποδίδουμε στην καλαισθητική κρίση είναι υπό όρους
- 4γ. Ο όρος της αναγκαιότητας τον οποίο αξιώνει μια καλαισθητική κρίση είναι ιδέα μιας κοινής αίσθησης
- 4δ. Μπορούμε να προϋποθέσουμε ευλόγως μια κοινή αίσθηση
- 4ε. Η αναγκαιότητα της καθολικής συμφωνίας η οποία νοείται σε μια καλαισθητική κρίση είναι μια υποκειμενική αναγκαιότητα υπό την προϋπόθεση μιας κοινής αίσθησης και παριστάνεται ως αντικειμενικότητα
5. Γενικές παρατηρήσεις επί της αναλυτικής του ωραίου